

Національний університет "Чернігівський колегіум" імені Т.Г.Шевченка

**Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О.М. Лазаревського**

Кафедра історії України, археології та краєзнавства

ПРОГРАМА АРХЕОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

Освітня програма 032 Історія та археологія

2020 рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від «01» вересня 2020 року.

Розробники: Коваленко Олександр Борисович – кандидат історичних наук, професор кафедри історії України, археології та краєзнавства, директор Навчально-наукового інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського;

Веремейчик Олена Михайлівна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства;

Черненко Олена Євгеніївна – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства.

Мова навчання – українська.

I. Цілі та завдання практики

Практична підготовка (далі – практика) здобувачів вищої освіти (далі – практикантів) є обов'язковим компонентом освітньої програми для здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр» і має на меті набуття студентами відповідних компетентностей.

Метою археологічної практики є поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, напрацювання умінь та навичок в галузі археології, що можуть бути використані в науковій та навчальній роботі.

Завдання практики:

- безпосереднє ознайомлення здобувачів вищої освіти з формами та методами археологічних досліджень;
- закріплення теоретичних знань з археології та методики польових археологічних досліджень і набуття первинних навичок їх застосування;
- безпосереднє ознайомлення здобувачів вищої освіти з різними типами археологічних пам'яток та об'єктів і методами їх дослідження;
- набуття практичного досвіду та первинних навичок, які забезпечать використання даних археології у майбутній професійній діяльності;
- виховання у здобувачів вищої освіти дбайливого ставлення до пам'яток археології як до національного надбання;

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі проходження археологічної практики:

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 6. Здатність використовувати релевантні методи опрацювання історичних та археологічних джерел, зокрема інструментарій спеціальних історичних дисциплін, а також сучасні інформаційні технології для обробки історичних даних.

СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історикокультурної спадщини.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

СК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та

музеях, державних наукових та науково-дослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

II. Зміст практики

Ознайомлення практикантів з нормативними документами та законодавчими положеннями, які регламентують порядок здійснення археологічних досліджень, правилами техніки безпеки під час здійснення археологічних розкопок та розвідок.

Ознайомлення з об'єктом досліджень, його типологічними ознаками, методами визначення культурно-хронологічної приналежності археологічних пам'яток, специфікою археологічного інвентаря та основами його класифікації.

Напрацювання первинних навичок методики польових археологічних досліджень та камеральної обробки матерілів під час археологічних розвідок та розкопок; ознайомлення з правилами ведення основних типів польової документації.

Опанування основ забезпечення життєдіяльності у польових умовах.

Участь практикантів у польових археологічних дослідженнях (розкопках)

Ознайомлення з правилами техніки безпеки під час археологічних досліджень та основами забезпечення життєдіяльності в археологічних експедиціях.

Оволодіння базовими практичними прийомами розкопок: розбирання культурного шару, зачистка поверхні і стратиграфічних бровок, розбірка заповнення археологічних об'єктів вручну.

Ознайомлення

- з методами вивчення культурного шару як засобом дослідження історичного процесу;
- з практикою використання стратиграфічного методу під час досліджень пам'яток різного типу, одношарових та багатошарових пам'яток;
- з методикою та практикою розкопок поселень (стоянок, селищ, городищ, міст), поховальних пам'яток (грунтових поховань, курганів; поховань за обрядом інгумації та кремації).

Оволодіння методами первинної розчистки та консервації археологічних матеріалів.

Участь студентів у фіксації, обліку та камеральній обробці матеріалів

- Ознайомлення студентів з головними видами польової документації, методами фіксації та камеральної обробки здобутих матеріалів у польових умовах:

- визначення форми і орієнтації розкопу, розбивка розкопу, сітки квадратів та стратиграфічних бровок;

- щоденникова фіксація та польові креслення (польовий щоденник та польові креслення як основа польового звіту й документи, що підлягають передачі на архівне зберігання; графічна фіксація, види креслень та вимоги до її оформлення);

- правила обліку та фіксації знахідок, їх реєстрація;

- правила фіксації та реєстрації антропологічних матеріалів та фауністичних залишків;

- фотографічна фіксація; основні вимоги і прийоми фотофіксації (ракурс, масштаб, фотощоденник);

- первинна обчистка та пакування знахідок; первинна консервація та правила зберігання предметів з металу, кераміки та органічних матеріалів (дерево, шкіра, тканина, кістка);

- шифрування індивідуальних знахідок і масового матеріалу, польовий опис;

- відбір зразків (проб) для подальшого аналізу.

Підготовка та захист звітної документації

Звітна документація складається з таких основних документів:

- щоденник що містить первинну фіксацію даних про археологічні дослідження, в яких брав участь практикант (загальна характеристика пам'ятки, виявлених об'єктів та матеріалів) та відомості про роботу, яку він здійснював під час проходження практики, власні враження, міркування, аналіз проблем та шляхи їх подолання;

- звіт, що має висвітлювати проведену під час практики роботу. Він також повинен містити загальні відомості щодо наукових досліджень (форма, характер, обсяг робіт тощо), здійснених археологічною експедицією, яка була місцем проходження практики

III. Бази практики

Базами практики можуть бути сформовані в Інституті або в інших установах, археологічні експедиції, які мають необхідну матеріальну базу, кваліфіковані науково-педагогічні кадри та можуть забезпечити виконання завдань практики.

Студенти можуть обирати місце проходження практики з дозволу керівництва Інституту. Такий дозвіл надається лише за умови, що обране місце практики відповідає вимогам щодо забезпечення виконання завдань практики.

IV. Організація та керівництво практикою

Відповідальність за організацію і проведення практики покладається на дирекцію Інституту. Оперативне вирішення питань, пов'язаних з організацією практики, здійснює керівник археологічної практики Інституту. Безпосереднє виконання програми практики забезпечують керівники створених на базі Інституту археологічних експедицій, а також інші кваліфіковані фахівці закладів вищої освіти, наукових та музейних установ.

До обов'язків керівника практики Інституту входить підготовка наказу про практику, загальне керівництво та координація діяльності сформованих на базі Інституту археологічних експедицій. У випадку виникнення форс-мажорних обставин (карантинні заходи, вимушені відпустки та ін.) зміни до графіків (термінів) проходження практик вносяться розпорядженням директора, Інституту.

V. Підсумки практики

Документація з практики (щоденник та звіт про проходження практики) подається студентами-практикантами у встановлений кафедрою термін. Формою підсумкового контролю з археологічної практики є залік, оцінка за який виставляється за шкалою ECTS та національною шкалою. Студент, який не виконав програму практики з певної причини (недбале ставлення до обов'язків, недотримання внутрішнього розпорядку) може бути направлений на повторне проходження практики. Практична підготовка є невід'ємною частиною навчального плану. Незадовільна оцінка з практики може бути підставою для відрахування студента за невиконання навчального плану. Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри та Вченої ради Інституту.

Захист результатів практики відбувається на засіданні комісії, членами якої є викладачі кафедри історії України, археології та краєзнавства, а також фахівці відповідних установ, під час якого студенти звітують про проведену роботу, вказують на труднощі, що виникали під час проходження практики, подають пропозиції щодо поліпшення методів і способів організації практики. На засіданні комісії виставляються оцінки та визначаються теми повідомлень, що заслуховуються та обговорюються на підсумковій конференції.

Підсумкова науково-методична конференція є останнім етапом, що завершує практику. На неї запрошуються директор та завідувачі фахових кафедр Інституту, а також фахівці наукових установ і організацій. У конференції беруть участь студенти-практиканти та керівники експедицій, сформованих в Інституті. Під час конференції студенти виступають з повідомленнями, в яких висвітлюють досвід практичної роботи у складі археологічних експедицій. Керівники експедицій знайомлять присутніх з науковими результатами досліджень, здійснених за участі практикантів.

VI. Оцінювання роботи, виконаної під час археологічної практики

1. Робота здійснена під час польових археологічних досліджень – до 40 балів.
2. Робота здійснена в ході фіксації, обліку та камеральної обробки матеріалів – до 30 балів.
3. Ведення щоденника – до 10 балів.
4. Підготовка й оформлення звіту – до 10 балів.
5. Захист звітної документації – до 10 балів.

Максимально можлива кількість балів, яку може набрати студент дорівнює 100.

Шкала оцінювання

90 – 100 балів – *відмінно (A)*;

75 – 89 балів – *добре (BC)*;

60 – 74 балів – *задовільно (DE)*;

35 – 59 балів – *незадовільно з можливістю повторного складання (FX)*;

0 – 34 балів – *незадовільно з обов'язковим повторним курсом (F)*.

Список рекомендованої літератури

1. Закон України «Про охорону культурної спадщини» // Відомості Верховної
2. Ради України. 2000. № 39.
3. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» // Відомості Верховної
4. Ради України. 2004. № 26.
5. Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. Москва, 1980.
6. Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізняк, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін.
7. Київ, 2005.
8. Бітковський Б., Собчук В., Пробийголова О. Археологічна спадщина та ОТГ. Київ, 2020.
9. Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. Київ, 2001.
10. Готун І.А., Качуренко В.Ю., Максимов В.В., Моргаєнко К.О. Новобудовні археологічні експедиції в контексті господарського судового процесу: Методичний посібник. Київ, 2005.
11. Козак О.Д., Потехіна І.Д., Слободян Т.І., Гупало В.Д. Методичні рекомендації до польової антропології. Київ, 2020.
12. Кузик З., Ставовий А., Ільків Т. Документування та моделювання археологічних об'єктів засобами цифрової фотограмметрії // Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва. 2017. Вип. 1. С. 125-130.
13. Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони історико-культурного середовища: Зб. док. Київ, 2002.
14. Мезенцева Г. Дослідники археології України. Чернігів, 1997.

15. Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. Київ, 1999.
16. Пашкевич Г.О. Про відбір зразків для палеоботанічних досліджень // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. Київ, 1999.
17. Пуголовок Ю., Котенко В., Єфанова С. Обробка кераміки в польових і камеральних умовах (методичні рекомендації): матеріали Археол.-керамолог.
18. літ. акад. в Опішному. Опішне, 2017 .
19. Пустовалов С.Ж. Про удосконалення методики розкопок курганів доби бронзи
20. // Археологічні дослідження в Україні 1998 р. Київ, 1999.
21. Словник-довідник з археології. Київ, 1996.
22. Чмихов М.Ю., Шилов Ю.О., Корнієнко П.Л. Археологічні дослідження
23. курганів. Київ, 1989